

HOVA MÉSZ, HOVA TARTASZ? KOLOZSVÁRI MAGYAR EGYETEMI HALLGATÓK PÁLYAVÁLASZTÁSA

FEHÉR ANNA

*„A pálya a személyiség életútjának munkával töltött szakasza...,
nem önálló létező valami, amire a személyiség rátalál,
hanem hozzá tartozik, belőle fakad.”*

CSIRSZKA JÁNOS

Abstract: The career choosing period is an individual walk of life, full with contradictions and tensions, defined by personal and social factors. This paper discusses the career choosing influencing factors in case of Hungarian speaking students of the Babeş-Bolyai University of Cluj-Napoca. The Super's work value inventory was used in the research. Upon our results, altruism and self validation are the highest ranked work values of the participants in our study.

Keywords: career choosing, work values

DOI: 10.19055/ams.2013.4/10/6

Dolgozatvezető tanár: Dr. Müller Fábíán Andrea

BEVEZETÉS

A pályaválasztás időszaka az egyéni életút egy ellentmondásokkal, feszültségekkel teli szakasza, amelyben meghatározó szerepe van mind az egyéni mind a társadalmi ténye-

zöknek. Kiemelt jelentőségű tényezők: a személyiség, a családi háttér, az iskola, a pályaismeret, a közösség, a munkaerőpiaci szükséglet és a társadalmi struktúra. A pályaválasztás döntően befolyásolja az ember életét, azonban ez nem egy visszafordíthatatlan folyamat. A pályaválasztás egy olyan döntés amelyet az ember sok esetben módosíthat, átértékelhet, mérleghet (Papula, 2008).

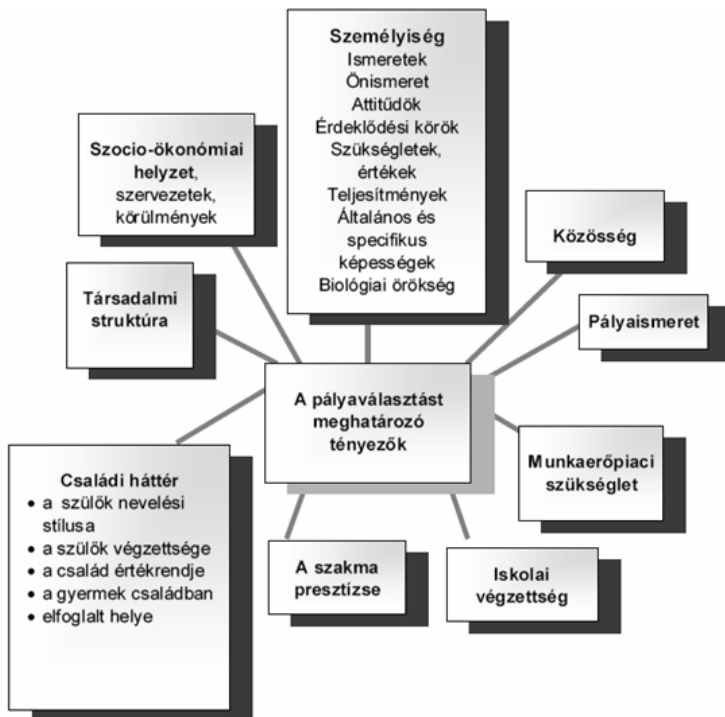
Amikor kicsik voltunk és óvodába jártunk sokszor nekünk szegezték a kérdést „mi leszel ha nagy leszel?” és mi boldogan válaszoltunk „Tűzoltó leszek és katona és vadakat terelő juhász” ahogy József Attila írja az Altató című versében. Biztosak voltunk abban, hogy ez így is lesz, meg voltunk győződve, hogy legmerészebb álmaink is meg fognak valósulni. Később, amikor már iskolába jártunk, erre a kérdésre nem volt már eléggé meggyőző válaszuk. Nem tudtuk pontosan megfogalmazni vágyainkat, kétségeink voltak, nem mindig tudtuk elképzelni, hogy mit is fogunk csinálni a távolabbi jövőben. Mindennapjaink inkább a tanulással teltek el, az foglalkoztatott inkább, hogy időben meglegyen a feladott házi feladat, a matek dolgozat jól sikerüljön, ne engem hívjon ki kémiából a tanár, stb. Tehát arra koncentráltunk, hogy az iskolában megfelelően teljesítsünk.

Fejlődéslelektani szempontból a pályaválasztási döntés legideálisabb időszaka a kora ifjúkor. Az ifjúkori személyiség központi problémája a társadalmi életbe való beilleszkedés, amely egy céltudatos keresés. Rókusfalvy Pál (1972) a pályaválasztási érettséget úgy fogalmazza meg, hogy az a „tanuló egész személyiségének olyan fejlettségi állapota, amely egyrészt lehetővé teszi az elhelyezkedési lehetőségeknek és a személyiségnek megfelelő pálya adekvát választását, másrészt biztosítja a szakmai képzésnek legalább minimális sikerét, és felébreszti a tanulóban a szakmai beilleszkedésre való tartós törekvését”.

A pályaválasztás elméletével számos külföldi közöttük sok magyar kutató, szakember foglalkozott. A teljesség igénye nélkül a következő szakemberek nevét lehet kiemelni: Parsons (1909), Ginzberg, J.L. (1951), Roe (1956), Super (1963), Holland (1966), Rosenberg (1979), Daheim (1992) valamint Kohli (2001). A magyar kutatók közül megemlíthetők Mérei Ferenc (1942), Csirszka János (1966), Rókusfalvy Pál (1972), Ritoók Pálné (1986), Zakar János (1988), Dancs István (1989), az utóbbi időben pedig Szilágyi Klára (2005) valamint Völgyesi Pál (2012) nevét.

A pályaválasztási elméleteket két nagy csoportba lehet osztani. Az első csoportot a statikus elméletek képviselik, ezek az elméletek a pályaválasztási döntést egyszeri döntésnek tekintik. A pályaválasztás mint folyamatot egyoldalúan szemlélik, a pályaválasztót és a pályát statikus egymásra való hatását vizsgálják. A másik nagy csoportot a dinamikus elméletek alkotják. Ezen elméletek képviselői a pályaválasztás folyamat jellegét hangsúlyozzák. Szem előtt tartják a személyiség tulajdonságait (szükséglet, értékrendszer, érdeklődés) valamint olyan tényezőket mint a pálya presztízse vagy a munkaerőpiaci helyzet (Papula, 2008). (1. ábra)

1. ábra. A pályaválasztást meghatározó tényezők (Papula,2008)



Szilágyi Klára (2005) a pályaválasztási elméleteket öt csoportba osztja:

- *Pályaalkalmasságra alapozó megközelítés*, amelynek jelentős képviselője Parsons. Szerinte a pályaválasztás egy tudatos és racionális döntési folyamat, egy meghatározott időpontra korlátozott egyszeri esemény. Minden ember személyiségjegyei egyéni fejlettségének megfelelően alkalmassá teszik őt egy pályára.
- *A személyiség pszichológiai mozgására épülő elméletek*, ahol a hangsúly az egyén motivációján, igényein, érdekeken és értékeken van. Jelentős képviselői S. Freud, Holland.
- *A döntést, mint centrális mozzanatot kezelő elméletek*, amely megközelítés megpróbálja a pályaválasztást választási és döntési folyamatokkal magyarázni, megvilágítani. Egyik jelentős képviselője Ries.

- *A fejlődéselvet hangsúlyozó elméletek* a pályaválasztást, annak az időbeni kiterjedésében és életszakaszok szerinti tagolásban elemzi, kiemelkedő képviselői Ginzberg és D.E. Super.
- *Szociokulturális meghatározottságra épülő elméletek*, egyik megalkotója Kohli volt akinek az a véleménye, hogy a "pályaválasztás folyamata olyan egymástól eltérő életpályaminták közötti döntések egymásutánjaként fogható föl, amely a választó egyén részére mindenkori helyzetében nyitva áll".

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A kutatásban 88 magyar II éves egyetemi hallgató vett részt akik a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen tanulnak. A kutatásban résztvevők 81,6% -a lány (71 személy), 18,4%-a pedig fiú (16 személy). Egy személy nem válaszolt a kérdésre. Az életkor szerinti megoszlása : a legfiatalabb 19 éves (8 személy), a legidősebb 49 éves (2 személy), az átlagéletkor 24 év. A megkérdezett hallgatók többsége 21 és 24 év közötti (61 hallgató), a válaszadók 69,3%-a ebből a korosztályból tevődik ki, 7 hallgató 25 és 30 év közötti (8%), 4 hallgató 31 és 40 év közötti (4,5%) és 6 hallgató a 41 és 50 év közötti korosztályt képviseli(6,8%). Két hallgató nem adta meg az életkorát.

A válaszolók 40,9%-a szociológia illetve szociális munka kar, 29,5% -a bölcsészettudományi illetve művészeti kar, 17%-a társadalomtudományi illetve jogi kar, 10,2%-a a teológiai kar hallgatója, a megkérdezettek 2,3%-a nem válaszolt a feltett kérdésre .

Az egyetemi hallgatók általános iskolai végzettségével kapcsolatban olyan kérdések voltak feltéve, hogy hol járt általános iskolába (a település típusának megjelölése) valamint hogy milyen fenntartású volt az illető általános iskola (1. és 2. táblázat).

1. táblázat. Hol járt általános iskolába

	Személyek száma	Százalék %
Főváros	1	1,1
Kolozsvár	11	12,5
Megyeszékhely	20	22,7
Egyéb város	25	28,4
Falu	21	23,9
Külföld (Magyarország)	6	6,8
Egyéb	3	3,4
Nem válaszoltak	1	1,1
Összesen	88	100

2. táblázat. Milyen fenntartású volt az általános iskola

	Személyek száma	Százalék %
Állami, önkormányzati	63	71,6
Egyházi	9	10,2
Magyar	14	15,9
Egyéb	1	1,1
Nem válaszolt	1	1,1
Összesen	88	100

A középiskolai tanulmányokkal kapcsolatban hasonló kérdések voltak feltéve. A kérdésekre adott válaszok eredményei a következők: a 88 válaszoló túlnyomó része, 76,1% gimnáziumba járt, 14,8% szakközépiskolába, 5,7% egyéb iskolába illetve 2,3% szakmunkásképzőbe. Az érettségit a válaszolók 2,3%-a a fővárosban, 3,4%-a falun, 4,5%-a külföldön (Magyarország), 18,2% -a Kolozsváron, 22,7%-a megyeszékhelyeken valamint 48,9%-a egyéb városokban tette le.

Arra a kérdésre, hogy volt-e valami pozíciója középiskolás korában a válaszolók 51,1%-a igennel felelt, 45,5%-a nemmel, nem válaszolt a kérdésre 3,4%. A válaszolók 17%-a osztálytitkári pozíciót töltött be, 13,6%-a diák önkormányzati vezető illetve tag volt, 13,9%-uk pedig gazdasági felelős, pénztáros volt. A 88 hallgató 50%-a részt vett valamilyen diák vagy ifjúsági szervezet munkájában, diákszervezeti vezetői szerepet töltött be a válaszolók 25%-a, szakmai önkéntes volt a kérdezettek 26,1%-a.

Egyetemi felvétel és egyetem karriercélok

Arra a kérdésre, hogy „Hányadik jelentkezésre vették fel a főszakjára a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen?” a válaszolók 92%-a felelte, hogy az első jelentkezésre már felvették, a másodszori jelentkezést jelölte meg a válaszadók 4,6%-a, a feltett kérdésre a kérdezettek 3,4%-a nem válaszolt (3 személy).

A kutatás egyik fontos kérdése az volt, hogy honnan hallott az egyetemi hallgató a választott szakjáról, ezen belül több válasz lehetőség meg volt adva: a szülőktől, az iskolájától, tanárától, "nyílt napon" volt, az egyetem valamilyen tájékoztató anyagából, a felvételi tájékoztatóból, a médiából, ismerőse jár ilyen szakra, sokat hallott róla, sok helyről, a családban is van ilyen végzettségű, egyéb ismerőstől, a szak, a szakma egy (kiemelkedő) képviselőjétől, Internetről

A hallgatók több mint felét nem befolyásolta az egyetemi szak kiválasztásánál a szülők véleménye, 49 személy választotta az egyáltalán nem választ, ami a megkérd-

zettek 55,7%-a (lásd 1.melléklet). A vizsgált mintába került hallgatók 50%-a úgy véli, hogy az iskolai tanárok véleménye nem befolyásolta őket az egyetemi szak kiválasztásában (lásd 2.melléklet). Az egyetemeken által rendezett nyílt napoknak sincs nagy szerepe a hallgatók döntésében, a hallgatók majdnem háromnegyede (71%) egyáltalán nem válaszolt (lásd 3.melléklet). A hallgatók több mint egyharmada (34,1%) egyáltalán nem veszi számba az egyetemeken által kiadott felvételi tájékoztató anyagokat amikor meghozza döntését a kiválasztott egyetemi szakkal kapcsolatban (lásd 4. és 5.melléklet). Az egyetemi szak kiválasztásánál a hallgatókat inkább a választott szakra járó ismerőseiktől illetve az internetről kapott információk segítik.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy egy egyetemi szakról általában a hallgatók az azon a szakon járó ismerőseiktől (29,5%) valamint az internetről (23,9%) szerzik meg az információkat (lásd 6. és 7.melléklet).

A Super féle kérdőív eredményei a teljes mintán

3. táblázat: Az értékek rangsora és átlaga a vizsgált mintán

Értékkör	Átlagérték	Szórás	Ranghely
Altruizmus	13,02	1,92	1.
Önérvényesítés	12,72	1,75	2.
Változatosság	12,22	2,09	3.
Társas kapcsolatok	12,12	2,13	4.
Kreativitás	12,07	1,85	5.
Presztízs	11,74	2,17	6.
Függetlenség	11,31	2,05	7.
Felügyeleti viszonyok	11,21	2,36	8.
Munkateljesítmény	11,15	2,02	9.
Esztétikum	10,78	2,67	10.
Anyagi ellenszolgáltatás	10,73	2,61	11.
Szellemi ösztönzés	10,60	1,65	12.
Sikeresség	9,46	2,06	13.
Szabadság	9,21	2,28	14.
Írányítás	8,91	2,56	15.

A kutatásban alkalmazott Super féle munkaérték kérdőív 15 értékkört vizsgál 45 item segítségével. Egy-egy értékkategória 3-15 pontig adható értékeket vehet fel. A korábbi vizsgálatok alapján az átlagértékek min. 7-8 és max. 12-13 átlagértékeket vesznek fel (Fónai, Zolnai, Kiss, n.a.).

A mérésben résztvevett hallgatók a legmagasabban értékelik az altruizmust illetve az önérvényesítést (13 értékpont körül). Ezt a két értékkört a vizsgált hallgatók magasán értékelik, a szórás szempontjából is hasonlóság mutatkozik (2 alatti szórásérték). Ez azzal is magyarázható, hogy a vizsgált hallgatók olyan szakokra járnak, amelyeknek elvégzése után módjukban fog állni, hogy a munkájukkal mások boldogulását előmozdítsák valamint a munkájuk során meg tudják valósítani egyéni elképzelésüket is. Az utolsó helyekre került az irányítás, a munkahelyi fegyelem (szabadság) illetve a munkájuk eredményének jövőbeli megítélése (sikeresség), bár a vélemények nagyobb eltérést mutatnak. A változatosság, a társas kapcsolatok, a kreativitás illetve a presztízs szinte azonos értékpontokat kaptak (12 értékpont körül), bár ezek esetében is nagyobb véleménykülönbségek mutatkoznak meg. A függetlenség, a felügyeleti viszonyok, a munkateljesítmény, az esztétikum, az anyagi ellenszolgáltatás illetve a szellemi ösztönzés szinte azonos átlagértékeket kaptak (11 értékpont körül), azonban a szórásban jelentős eltérések mutatkoznak (lásd 3.táblázat).

ÖSSZEGZÉS

A megkérdezett hallgatók legfőképpen az azonos szakra járó ismerőseiktől, illetve az internetről szerzik az információkat a választott szakról. A továbbtanulás mellett azért döntenek, mert szeretnék elkerülni a munkanélküliséget, valamint vonzó számukra a diákélet. A továbbtanulást úgy tekintik mint a karrier építés egy részét. A szak, amelyet választották nagyon érdekli őket. Az egyetem választásánál az egyetem jó híre döntő jellegű volt. A választott szakjukkal kapcsolatban döntően meg vannak elégedve, a hallgatók nagy része 7 és 10 közötti értéket jelölt meg egy tízfokozatú skálán. A munkával kapcsolatos altruizmust és az önérvényesítést a vizsgált hallgatók a legmagasabbra értékelték, bár ezek olyan munkaértékek, melyeknek a piacgazdaságban működő munkahelyek kevésbé tudnak megfelelni. A legkisebb értékpontokat adták a hallgatók a munka szabadságára, a fegyelemre, az irányításra, valamint a munkájuk eredményének jövőbeli megítélésére. A többi, Super féle munkaérték szinte azonos értékpontokat kapott.

MELLÉKLETEK

1. melléklet. Szülőktől

	Személyek száma	Százalék %
Nem tudja, nem válaszolt	2	2,3
Egyáltalán nem	49	55,7
Csak kis mértékben	20	22,7
Nagy szerepet játszott	6	6,8
Döntő mértékű	6	6,8
Hiányzó válasz	5	5,7
Összesen	88	100

2. melléklet. Iskolájától, tanárától

	Személyek száma	Százalék %
Nem tudja, nem válaszolt	2	2,3
Egyáltalán nem	44	50
Csak kis mértékben	23	26,1
Nagy szerepet játszott	6	6,8
Döntő mértékű	9	10,2
Hiányzó válasz	4	4,5
Összesen	88	100

3.melléklet. Nyílt napon volt

	Személyek száma	Százalék %
Nem tudja, nem válaszolt	6	6,8
Egyáltalán nem	62	70,5
Csak kis mértékben	8	9,1
Nagy szerepet játszott	7	8
Hiányzó válasz	5	5,7
Összesen	88	100

4.melléklet. Az egyetem valamilyen tájékoztató anyagából

	Személyek száma	Százalék %
Egyáltalán nem	30	34,1
Csak kis mértékben	24	27,3
Nagy szerepet játszott	20	22,7
Döntő mértékű	11	12,5
Hiányzó válasz	3	3,4
Összesen	88	100

5.melléklet. Felvételi tájékoztató

	Személyek száma	Százalék %
Egyáltalán nem	30	34,1
Csak kis mértékben	26	29,5
Nagy szerepet játszott	17	19,3
Döntő mértékű	11	12,5
Hiányzó válasz	4	4,5
Összesen	88	100

6.melléklet. Ismerőse jár ilyen szakra

	Személyek száma	Százalék %
Nem tudja, nem válaszolt	2	2,3
Egyáltalán nem	20	22,7
Csak kis mértékben	21	23,9
Nagy szerepet játszott	17	19,3
Döntő mértékű	26	29,5
Hiányzó válasz	2	2,3
Összesen	88	100

7.melléklet. Internetről

	Személyek száma	Százalék %
Egyáltalán nem	19	21,6
Csak kis mértékben	23	26,1
Nagy szerepet játszott	22	25
Döntő mértékű	21	23,9
Hiányzó válasz	3	3,4
Összesen	88	100

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Csirszka János (1977): Munka-és pályaalkalmasság pszichológiája. Budapest, Tankönyvkiadó.
2. Daheim, H., Heid, H., Krahn, K. (1992): Sociale Chancen : Forschungen zum Arbeitgesellschaft. Campus.
3. Dancs István (1989): A pályamotivációt befolyásoló tényezők vizsgálata a szakoktatásban. Budapest, Akadémiai Kiadó.
4. Elwert, G., Krauth, W.H., Schelke, W., Kohli, M. (eds.): Paradigms of social change: Modernization, Development, Transformation, Evolution. Palgrave Macmillan
5. Ginzberg, E. (1951): Occupational choice: An approach to a general theory. New York, East Los Angeles Junior College.

6. Fónai Mihály, Zolnai Erika, Kiss János (n.a.): A hallgatók munkaérték preferenciái. Letöltve 2013 05 06, honlap; http://terd.unideb.hu/doc/konyv/3/ua_fonai.pdf
7. Holland, J.L. (1966): The psychology of vocational choice. Waltham, Mass: Blaidell.
8. Mérei Ferenc (1942): A pályaválasztás lélektana. Unitas.
9. Papula Lászlóné (2008): Mi leszel ha nagy leszel? A pályaválasztást meghatározó tényezők. Letöltve 2013 03 27, honlap http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/bsz/bszemle2008/1/02_papula.pdf
10. Parsons, F.(1909): Choosing a vocation. Boston, Houghton Mifflin.
11. Ritoók Pálné (1986): Személyiségfejlesztés és pályaválasztás. Budapest, Tankönyvkiadó.
12. Roe, A. (1956): The psychology of occupations. New York, John Wiley and Sons.
13. Rosenberg, M. (1979): Conceiving the Self. New York, Basic Books.
14. Rókusfalvy Pál (1972): Pályaválasztás, pályaválasztási érettség. Budapest, Tankönyvkiadó.
15. Super, D.E.(1963): Career Development: Self-concept Theory. Collage Entrance Examination Board.
16. Szilágyi Klára (2005): A fiatalok és felnőttek pályaeorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlettségeinek lehetőségei. Budapest. Letöltve 2013 05 10, honlap; <http://mek.oszk.hu/06500/06515/06515.pdf>
17. Völgyesi Pál (2012): A pályaismeret jelentősége a pályaeorientáció folyamatában. In Szilágyi Klára(szerk): A pályaeorientáció szerepe a társadalmi integrációban. Budapest, Tátk. Letöltve 2013 05 10, honlap www.tatk.elte.hu
18. Zakar András (1988): Pályaválasztási elméletek. Budapest, Tankönyvkiadó.

